

Hemşirelik İmajı ve 1950'li Yıllarda Bir Seri İlan

İsmet EŞER* Nilay ORKUN* Perihan ÇETİN**

Öz

Hemşirelik imajı uzun tarihsel süreç içerisinde her zaman tartışılan ve çözüm önerileri getirilen bir konu olmuştur. Buna rağmen hemşireler ve toplum, hemşirelik mesleği ve hemşire imajı ile ilgili bugün de devam eden bir takım kalıplaşmış görüşlere sahiptir. Geçmiş dönemlerde hemşirelik imajlarına bakıldığında; beyaz melek, seksi kadın, doktor yardımcısı, doktorun sağ kolu olduğu görülmektedir. Ülkemizin en popüler dergilerinden olan "Hayat Dergisi"nde 1950'li yılların sonlarında E. R. SQUIBB and Sons İlaç Firması, hemşirelik mesleğinin önemini anlatan ve kadınları hemşire olmaya çağıran ilanlar yayımlamıştır. İlanlarda hemşirenin koruyucu ve tedavi edici hizmetlerdeki rolünün önemine vurgu yapılırken, yazıların altında 'Hemşire doktorun sağ koludur' sloganı yer almaktadır. Sağ kol önemli olmakla birlikte sadece yardımcıdır. Ülkemizde hemşirelik alanındaki gelişmelere rağmen, son yıllarda yapılan araştırma sonuçlarına göre hemşirelik mesleğinin hala "doktorun yardımcısı", "doktorun sağ kolu" olarak algılanmaya devam ettiği görülmektedir. Toplumda ve hemşirelerin kendilerinde var olan bu kalıplaşmış görüşler, mesleği ve meslek üyelerini birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Bu makalede 1950'li yıllarda yayımlanan bu seri ilanların hemşirelik mesleğinin imajına nasıl yansıdığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Hemşirelik İmajı, Hemşirelik Tarihi.

Abstract

The Image of Nursing and a Series of Advertisements Published in the 1950s

The image of nursing has always been a long-standing topic of discussion having many suggestions for solutions. Nurses and the public have views on a number of long-held stereotypes of nurses and the nursing profession which continue today. In past times, nurses have been seen as white angels, sexy women, doctor's assistants, and the doctor's right arm. One of the most popular magazines in our country, "Hayat Dergisi", towards the end of the 1950s, the company E. R. Squibb and Sons published advertisements which were describing the importance of the nursing profession and calling women to be a nurse. These advertisements emphasized the importance of the role of nurses in protection and treatment services, and contained the slogan "The nurse is the doctor's right arm". A right arm is important, but it still only means being an assistant. : Despite the advances in the field of nursing in this country, studies carried out in recent years have shown that perceptions of the nursing profession as "doctors' assistants" or "the doctor's right arm" still persist. As a result of these stereotypes, not only members of the profession but also the profession itself is negatively affected on many levels. It is discussed in this article how these advertisements which was published in 1950's reflected on the image of the nursing profession.

Key Words: Nursing Image, Nursing History.

Geliş tarihi: 28.12.2016

Kabul tarihi: 28.07.2017

Hemşirelik mesleği birey, aile ve topluma sunulan bir hizmettir. Kişi ve toplumun sağlığının sürdürülmesinde vazgeçilmez bir meslek olan hemşirelik sağlığın korunması, geliştirilmesi ve hastalık durumunun iyileştirilmesinde önemli sorumlulukları yerine getirmektedir (Emiroğlu, 2000; Karadağ, 2002). Amerikan Hemşireler Derneği'ne (ANA) göre hemşirelik insana yardım sunan bir meslek olup, bu hizmetleriyle insanların sağlık ve esenliğine katkıda bulunmaktadır (American Nurses Association [ANA], 2003; Özata ve Aslan, 2010). Türk Hemşireler Derneği'ne göre ise hemşirelik, bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını ve esenliğini koruma, geliştirme ve hastalık halinde iyileştirme amacına yönelik, hemşirelik hizmetlerinin planlanması, örgütlenmesi, uygulanması, değerlendirilmesinden ve bu hizmetleri yerine getirecek kişilerin eğitiminden sorumlu bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplindir (Biol, 2005).

Hemşirelerin görevlerinin yerine getirilmediğinde ülkede sağlık/hastalık göstergelerinin kötüye gittiğini gösteren pek çok örnek vardır. Aile planlaması hizmetlerinin verilememesinden kaynaklanan nüfus planlaması sorunu, anne bebek ölümlerinin artması bunlarla birlikte yaşanması olası sosyal ve ekonomik sıkıntılar, bakım sırasında önemsenmeyen tıbbi ve cerrahi asepsi ilkeleri verilecek örneklerin başında gelmektedir. Bu örneklerle bakıldığında da hemşireliğin toplum için vazgeçilmez olduğu anlaşılmaktadır (Emiroğlu, 2000; Karadağ, 2002; Özata ve Aslan, 2010).

Hemşirelik mesleğinin rol ve sorumlulukları, eğitimi, ekonomik ve sosyal yönleri toplum tarafından hala tanınmamaktadır (Sümbüloğlu, 1987). Toplum tarafından Hemşireler sadece hastadan kan alan, tansiyon ölçen bireyler olarak bilinmektedir ve hemşirelerin üniversite eğitimi aldıkları toplumun çoğu tarafından bilinmemektedir. Bu nedenle de ülkemizde hemşirelik mesleği olması gereken yere ulaşamamıştır.

Bir mesleğin geçerli olan statüsü o mesleği oluşturan grubun toplumdaki imajı ile yakından bağlantılıdır ve meslek üyeleri için büyük önem taşır. İmaj kavramı, bir kimsenin, bir topluluğun veya bir kurumun kendisi ile ilgili olarak başkalarında yaratmak istediği ya da bıraktığı izlenim olarak tanımlanmaktadır (Emiroğlu, 2000). Hemşirelik imajı, dünyada 100-150 yıllık bir geçmişi olan ve profesyonelleşmeyi etkileyen en önemli konulardan biridir (Dost ve Bahçecik 2015; Çınar ve Demir, 2009; Khorshid, Eşer ve Çınar, 2005). Bu makale, 1950'li yıllarda E. R. SQUIBB and Sons İlaç Firması'nın "Hayat Dergisi"nde yayımladıkları seri ilanların günümüzdeki hemşirelik imajına yansımalarını incelemek amacıyla derlenmiştir.

Genişleme

Hemşireler 1800'lü yıllardan beri imaj problemi ile mücadele etmektedirler (Benzeş, 2013). Hemşirenin doktorun sağ kolu, hemşireliğin tıp mesleğinin yardımcısı olduğu görüşü 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu imaj, Kırım Savaşı ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında hemşireliğin askeri alanda görev alması ile birlikte olmuştur. Doktor ve hemşireler arasındaki güç ilişkisi,

*Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı. ** İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü. E-mail: nilay.cer@hotmail.com

hemşirelerin doktor tarafından belirlenen görevleri yerine getirmesi ve soru sormaksızın doktorları takip edecekleri beklentisi hemşirelerin doktorların yardımcısı/sağ kolu imajının gelişmesine neden olmuştur. Doktorların üst eğitilmiş olmaları hemşirelerin doktor yardımcılığı rolünü desteklemiştir. Bu imaj hastanelerde hala yaygın olarak görülmektedir. Doktor yardımcılığı/sağ kol imajı hastanelerde doğrudan hasta bakımı veren hemşireler için başlıca stres ve engellenme kaynağı olarak ifade edilmektedir (Fletcher, 2007; White, 2012).

Türkiye açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilen 1950'li yıllarda, kadının çalışma hayatına daha fazla girmeye başlamasıyla kadının rollerinde de farklılaşma olmuştur. Bu yıllarda kadınlara uygun görülen meslekler; hastabakıcılık, sekreterlik ya da hemşirelik olmuştur (Koçer, 2009).

Cumhuriyetin ilk yıllarına göre hemşire sayısının artmasına rağmen ülkemizin 1955'li yıllardaki ihtiyacı karşılayacak düzeye ulaşamamıştır (Kocaman, 2004). Bir mesleği tanıtım ve imaj çalışmalarında yararlanılan yöntemlerden biri de medyadır. Hemşirelik mesleğine karşı ilgiyi arttırmak amacıyla 1950'li yılların sonlarında en popüler dergilerden biri olan "Hayat Dergisi"nde, E. R. SQUIBB and Sons İlaç Firması hemşirelik mesleğinin önemini anlatan ve kadınları hemşire olmaya çağıran tam sayfa seri ilanlar yayımlamıştır. Bu ilanların başlıkları şunlardır; "Çocuklar ve Hemşireler" (Resim 2), "Başarılı ameliyatta hemşirenizin rolü çok büyüktür"(Resim 2), "Hastanızın hayatı sizin elinizdedir" (Resim 1) (Topoğlu, 2013). Bu ilanlarda hemşirenin koruyucu ve tedavi edici hizmetlerdeki rolünün önemine vurgu yapılırken, yazının altında 'Hemşire doktorun sağ koludur' (Resim 3) sloganı yer almaktadır.

Resim 1. Hastanızın Hayatı Sizin Elinizdedir ve Veremle Savaşta Hemşirenin Rolü Başlıklı İlanlar (Topoğlu, 2003)

* Topoğlu, O. (2013). Squibb ilaçları 1853 den beri, hemşire doktorun sağ koludur - 1957 senesi nostaljik eski ilaç reklamları. Erişim: 09.04.2014. <http://www.oguztopoglu.com/2013/10/souibb-ilaclar-1853-den-beri-hemsire.html>

Resim 2. Çocuklar ve Hemşireler, Başarılı Ameliyatta Hemşirenizin Rolü Çok Büyüktür Başlıklı İlanlar (Topoğlu, 2003)

* Topoğlu, O. (2013). Squibb ilaçları 1853 den beri, hemşire doktorun sağ koludur - 1957 senesi nostaljik eski ilaç reklamları. Erişim: 09.04.2014. <http://www.oguztopoglu.com/2013/10/souibb-ilaclar-1853-den-beri-hemsire.html>

İlanların verildiği 1950’li yıllarda hemşirelik, lise mezunları tarafından yürütülen ve düşük statüye sahip iken, doktorluk/hekimlik ise üniversite düzeyinde eğitim gerektiren, uzmanlık alanlarına ve yüksek statüye sahip bir meslek konumundadır. Bu nedenle; “hemşire doktorun sağ koludur” (Resim 3) tanımlaması ile hemşirelerin mesleki statüsünün yükseltilmesi istenmiş olabilir. Ancak, sağ kol önemli olmakla birlikte sadece yardımcıdır.

Resim 3. Hemşire Doktorun Sağ Koludur Başlıklı İlan (Topoğlu, 2003)

* Topoğlu, O. (2013). Squibb ilaçları 1853 den beri, hemşire doktorun sağ koludur - 1957 senesi nostaljik eski ilaç reklamları. Erişim: 09.04.2014. <http://www.oguztopoglu.com/2013/10/souibb-ilaclar-1853-den-beri-hemsire.html>

Son 30 yıldır hemşirelik teorisyenleri ve eğitimcileri hemşireliğe akademik bir disiplin olma yolunda daha da hız vererek, hemşirelik eğitimini hemşirelik kolejlerinden yüksek eğitim kurumlarına dönüştürme çabasına girmişlerdir. Böylece hemşirelikte uzmanlık alanları ortaya çıkmış ve hemşirelik eğitimi lisansüstü düzeyde eğitim ve diploma veren bir bilimsel disiplin konumuna gelmiş ve diğer sağlık bilimlerinde yer almasına olanak sağlamıştır (Karagözoğlu, 2005).

Tüm bu gelişmelere rağmen 2000’li yıllarda hemşirelerin imajının incelendiği araştırmalar; toplumun hemşireleri “doktorun isteklerini yerine getiren”, “hemşire doktorun söylediklerini yapan” kişiler olarak tanımladıkları, hekimlerin ise hemşireler için “Doktorun Sağ Kolu” tanımlamasını doğru buldukları belirlenmiştir (Emiroğlu, 2000; Özpancar, Aydın ve Akansel, 2008).

Yapılan çalışmalara bakıldığında toplum hemşireyi; “doktorun isteklerini yerine getiren, “hemşire doktorun söylediklerini yapar; iğne yapar, tansiyon ölçer, ateşe bakar” şeklinde tanımlamışlardır. Hekimler tarafından da hemşireler hekimlerin yardımcıları olarak tanımlanmıştır. Ayrıca hemşirelerin lisans eğitimi almalarına gerek olmadığı, hemşireyi “üniforması, kepi olan, sert mizaçlı, hastaya ve hekime ters davranan kişi” olarak ifade ettikleri belirlenmiştir (Emiroğlu, 2000). Öğrencilerin hemşirelik mesleğine bakış açısını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada hemşireliği toplumsal imajı düşük bir meslek olarak tanımladıkları belirlenmiştir (Sabancıoğulları ve Doğan, 2011).

Emiroğlu (2000)’nin “sağlık personeli ve toplumun hemşirelik imajı” konulu çalışmasında doktorların, sağlık hizmetlerinin verilmesinde hemşirelere bir sorumluluk verilmediğini bu yüzden hemşireleri doktorların yardımcısı olarak gördüklerini, hemşireler için “doktorun sağ kolu” tanımlamasının doğru bir tanımlama olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada, lise ve dengi hemşirelik okullarından mezun olan hemşirelerin “hemşire doktorun sağ kolu” tanımlamasının “olumlu, güzel bir iltifat, hemşireliğin değerini gösterir” ifadesini benimserlerken, lisans mezunu hemşirelerin çoğunluğunun ise “hemşire doktorun sağ kolu” tanımlamasını doğru bulmadıkları “hemşire kendi topladığı verileri yorumlayarak, saptadığı hemşirelik tanımlarını ele alarak hemşirelik uygulamalarını yerine getirir ve değerlendirmesini yapar” ifadesini benimsedikleri belirlenmiştir.

Ülkemizde hemşirelere yönelik 2011 yılında çıkarılan hemşirelik kanununda da hemşirelerin daha profesyonel kabul edildiği ve hemşirelerin özel uzmanlık alanlarına yönelik görev tanımlarının bulunmasına rağmen algılanan hemşirelik imajı ile hemşirelerin bu profesyonel rollerinin benimsenmediği saptanmıştır.

Özpancar ve arkadaşları (2008)’nin hemşirelik 1. Sınıf Öğrencilerinin hemşirelik mesleği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda öğrencilerin %66.3’ü “hemşireler doktorların yardımcısıdır” ifadesini kullanmışlardır.

Ülkemizde hemşirelik alanındaki gelişmelere rağmen, hemşirelik mesleğinin hala "doktorun yardımcısı", "doktorun sağ kolu" olarak algılanmaya devam etmektedir. Hemşirelik imajını düzeltmek için daha etkili yöntemler geliştirilmesi ve çarpıcı sloganların kullanılması gerekmektedir.

Hemşirelerin bu yardımcı/sağ kol imajından kurtulabilmesi için, mesleki sorumluluklarının bilincinde, bireylere ve topluma danışmanlık edebilen, sosyal, politik ve ekonomik durumdan haberdar, güdülmeyen, özgür, insan haklarına ve bireyselliğe saygılı ve insanı bir bütün olarak gören bir birey olarak toplumda yerini alan bir profesyonel olması gerekmektedir (Karagözoğlu, 2005).

Sonuç

Sonuç olarak, 1950’li yıllarda karşımıza çıkan bu ilanlarda olduğu gibi hemşirelik mesleğindeki ilerlemelere rağmen meslek imajında doktorun yardımcısı, doktorun sağ kolu gibi tanımlamalar hala devam etmektedir. Hemşirelerin meslek imajının olumlu yönde değişebilmesi için hemşirelik mesleğinin profesyonel bir meslek olarak algılanması gerekmektedir. Bu amaca ulaşmak için de meslek imajına yönelik çalışmalar planlanmalıdır.

Kaynaklar

- American Nurses Association. (2010). Nursing: scope and standards of practice, (2nd ed., pp.8-9) Silver Spring Publisher.
- Benzeş, D. (2013). Düünden bugüne hemşirelikte hangi roller tanımlandı. *Acıbadem Üniversitesi Elektronik Hemşirelik Dergisi*, 64(2),1-5.
- Bırol L. (2005). Giriş. İçinde: Hemşirelik süreci. (7. Baskı, sy. 1-3) Etki Yayıncılık, İzmir.
- Çınar, Ş., Demir, Y. (2009). Toplumdaki hemşirelik imajı bir ölçek geliştirme çalışması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 24-33.
- Dost, A., Bahçecik, A.N. (2015). Hemşirelik mesleğine yönelik imaj ölçeği geliştirilmesi. Gaziosmanpaşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi. *Journal of Academic Research in Nursing*, 1(2), 51-59.
- Emiroğlu, O.N. (2000). Sağlık personelinin ve toplumun hemşirelik imajı. *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 2(1), 9-18.
- Fletcher, K. (2007). Image: Changing how women nurses think about themselves. Literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 58(3), 207-215.
- Karadağ, A. (2002). Meslek olarak hemşirelik. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(2), 55-62.
- Karagözoğlu, Ş. (2005). Bilimsel bir disiplin olarak hemşirelik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(1), 6-14.
- Khorshid, L., Eşer, İ., Çınar, Ş. (2005). Öğrencilerin toplumdaki hemşirelik imajına ilişkin görüşleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, Özel Sayı 21, 581-88.
- Kocaman, G. (2004). Türkiye’de hemşirelik eğitim sorunları ve çözüm arayışları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, Özel Baskı, 119-150.
- Koçer, D. (2009). Demokrat parti dönemi (1950-1960) kadın dergilerinde kadın imajı. *ZeitschriftfürdieWelt der Türken*, 1(2), 131-144.
- Özata, M., Aslan, Ş. (2010). Hastanede çalışan hemşirelerin mesleki imaj algılamalarının araştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19, 251-68.
- Özpancar, N., Aydın, N., Akansel, N. (2008). Hemşirelik 1. Sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 9-17.
- Sabancıoğulları, S., Doğan, S. (2011). Profesyonel kimliğin dışa yansıyan boyutu: profesyonel imaj ve hemşirelik. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 8(2), 28-37.
- Sümbüloğlu, V., Özcanarlan, F., Gürhan, N. (1987). Ortaokul ve lise son sınıf kız öğrencilerine göre kadınlar için ideal meslek olarak hemşirelik. *Türk Hemşireler Dergisi*, 4(37), 36-41.
- Topoğlu, O. (2013). Squibb ilaçları 1853 den beri, hemşire doktorun sağ koludur - 1957 senesi nostaljik eski ilaç reklamları. Erişim: 09.04.2014. <http://www.oguztopoglu.com/2013/10/souibb-ilaclar-1853-den-beri-hemsire.html>
- White, J. (2012). The Image of nursing: What it is and how it needs to change. Chapter 3. erişim: 09.04.2014. http://samples.jbpub.com/9781449649029/46066_CH03_6031.pdf